

که طی جنگ سرد متداول بود تطبیق دهند؛ تدابیری همچون جنگ کمتر و افزایش مدیریت حمله. در چنین شرایطی، آمریکا و دیگر تصمیم‌گیرندگان متحد آن در بحران‌های منطقه‌ای، باید به دنبال آن دسته از گزینه‌های سیاسی باشند که دشمن را در وضعیتی قرار ندهد که استفاده از سلاح هسته‌ای را بهترین راه موجود بدانند. ■

تجارت خارجی و اقتصاد ایران

تراز پرداخت‌ها تراز نیستند

تحلیل خانم نسرین نصری، کارشناس ارشد مسایل اقتصادی از تجارت خارجی کشور

به کشور دیگر مشروط بر آن است که اولاً کشور صادر کننده بتواند کالایی تولید کند که با توجه به استانداردهای لازم از قدرت رقابت بالایی برخوردار باشد و در عین حال با قیمتی مقرون به صرفه‌تر قابل معامله و تجارت باشد.

در این راستا ضرورت آن است که کشور ما برای آن که به صادرات قوی دست یابد و از میزان واردات مطلوبی برخوردار شود، به سمت استفاده از تکنیک‌های کارآیی مدیریت کیفیت، ثبات قوانین، ثبات در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی، و ایجاد زیربنای مناسب - که به اعتقاد بسیاری از صاحب‌نظران، این زیربناها به شدت واردات‌گرا هستند - حرکت کند. بسیاری از ماشین‌آلات تولید در کشور فرسوده هستند و چنین ابزار تولیدی نمی‌تواند کالایی تولید کند که از نظر تنوع کیفی و کمی و قیمت در بازار جهانی قدرت رقابت داشته باشد.

پرواضح است که از جمله عواملی که تأثیر به‌سزایی بر رشد اقتصادی کشورمان دارد، اتکا به تجارت خارجی است. به‌علت وابستگی شدید کشور به درآمدهای نفتی و الزام به حرکت در مسیر حصول منابع ارزی صادراتی و واردات مورد نیاز جهت پی‌ریزی صنعتی، تجارت خارجی نقشی اساسی و انکارناپذیر بر رشد اقتصادی کشور دارد. نتایج حاصل از بررسی‌ها نشان می‌دهند که با افزایش یک درصد در رشد صادرات کالاها و خدمات ۰/۹ درصد به نرخ رشد GDP اضافه می‌شود، اما با افزایش همین میزان در رشد واردات کالاها و خدمات، تنها ۰/۱ درصد به نرخ رشد GDP افزوده می‌شود. همانطور که ملاحظه می‌کنیم، اهمیت ضرب صادرات بیش از واردات است که این امر، ضرورت حرکت به سمت صادرات بیشتر و استفاده از امکانات وارداتی جهت تحقق صادرات توسعه‌یافته را گوشزد می‌کند که در این بین، تأثیر کالاهای سرمایه‌ای، بیش از کالاهای واسطه‌ای بوده و این موضوع، اهمیت کالاهای سرمایه‌ای را نسبت به کالاهای واسطه‌ای در رشد اقتصادی نشان می‌دهد. متأسفانه بخش اعظمی از واردات ما به کالاهای مصرفی اختصاص دارد که این کالاها اثر منفی بر رشد GDP دارند. لذا آنچه در سال‌های اخیر مورد توجه مسئولین امر قرار گرفته است، برنامه‌ریزی برای ترکیب واردات در مسیر توسعه صادرات بوده است که نتوانسته نتیجه قابل قبولی را حاصل کند.

در این بین، مشکل عدم استفاده بهینه از ظرفیت‌های تولیدی که معضل اکثریت کشورهای در حال توسعه است، منجر به شکل‌گیری نوعی شکاف عرضه و تقاضا خواهد بود که با ایجاد تقاضای خارجی (صادرات)، این شکاف گسترده‌تر شده و امکان تأمین آن مشکل‌تر می‌شود. طبیعی است که بتوان با رفع موانع بهره‌وری تولید از ظرفیت‌های بدون استفاده موجود استفاده کرد که افزایش ظرفیت‌های

عمل آمریکا را محدود می‌کند. لذا عملیات نظامی که به رکن اصلی نمایش ارتش آمریکا بدل گشته - مانند حملات در مقیاس وسیع برای تغییر حکومت یا عملیات هوایی شدید برای از پا درآوردن دشمن - احتمالاً از دستور کار خارج خواهد شد. در عوض، سیاست‌گذاران آمریکا مجبور خواهند شد بار دیگر خود را با تدابیری

عدم سرمایه‌گذاری اساسی و علمی در بخش صادرات غیرنفتی و فقدان احساس نیاز و ضرورت برنامه‌ریزی توسعه صادرات غیرنفتی، به دلیل درآمدهای قابل توجه نفت، مهم‌ترین عوامل اتکای شدید اقتصاد کشور به فروش این مایع سیاه می‌باشند. ایران کشوری است که دارای مزیت‌های فراوانی در تولید کالاها می‌باشد. در زمینه منابع طبیعی، نفت، گاز و معادن کانی و غیرکانی از کشورهای غنی محسوب می‌شود. در زمینه نیروی انسانی - طبق آمار موجود - از جمعیت جوانی برخوردار است که اگر با مدیریت صحیح همراه گردد، می‌تواند به عنوان یکی از مزیت‌های کشور در زمینه تولید و صادرات تلقی شود. همچنین به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص ایران و واقع‌شدن در مسیر شرق به غرب و ارتباط با دریا از شمال و جنوب، یکی از بهترین موقعیت‌های استراتژیک را به‌خصوص برای صادرات پدید آورده است.

متأسفانه با همه این امکانات، صادرات در کشور ما فاقد تنوع است و به همین دلیل با کوچکترین نوسانی که در بهای جهانی نفت به وقوع می‌پیوندد، یکباره تراز پرداخت‌ها دچار عدم موازنه می‌شوند و حیات اقتصادی کشور مورد تهدید قرار می‌گیرد، بنابراین بی‌ثباتی درآمدهای ارزی ناشی از صادرات، یکی از عمده‌ترین معضلات در کشور ما محسوب می‌شود که این بی‌ثباتی، نه تنها امکان برنامه‌ریزی بلندمدت را از برنامه‌ریزان اقتصادی سلب می‌کند، بلکه باعث شکست برنامه‌های تدوینی خواهد شد. بنابراین توجه به امر صادرات غیرنفتی جهت افزایش درآمدهای ارزی، با توجه به نوسانات قیمت نفت در بازارهای جهانی ضروری است.

متأسفانه آمارها علیرغم آن که بهبود نسبی را در امر صادرات غیرنفتی نشان می‌دهند، اما این به معنای جایگاه مناسب کشور در امر صادرات نیست. در بحث مبادلات خارجی به جای آن که متوجه امر صادرات باشیم، بیشتر به واردات توجه کرده‌ایم، تا جایی که براساس آمار ارایه شده گمرک در رابطه با میزان واردات می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که دولت با افزایش زیاد و بیش از اندازه کالا، اقتصاد داخل را با مشکلات جدی مواجه ساخته است. اگر هدف کاهش قیمت‌ها بوده است، می‌توان گفت که به چنین هدفی نرسیده‌ایم، چراکه نرخ تورم حکایت از قصه‌ای دیگر دارد. اگر هدف افزایش رقابت در تولید داخل باشد، این هدف نیز محقق نشده است و برخلاف آن، بسیاری از صنایع حتی کشاورزی با رکود مواجه شده‌اند.

گفتنی‌هایی از تجارت جهانی

در جهان امروز با پیشرفت معیارهای کیفی، هیچ کالا و خدماتی بدون برخورداری از ضوابط استاندارد - که هرروز جنبه جهانی‌تری به خود می‌گیرد - مورد استقبال قرار نخواهد گرفت. کیفیت تولید و خدمات، امروزه در چارچوب استانداردهای ملی و جهانی کالا و خدمات تعریف می‌شود و اصولاً صدور کالا از یک کشور

داخل مخدوش نموده است و در بسیاری از انواع محصولات، اتخاذ ارقام غیرمنطقی تعرفه‌ای، آثار سوئی را بر تولید داخل بر جای گذاشته است که از آن جمله می‌توان به انحصاری عمل کردن در برخی بازارها و ورشکستگی تولید داخل در برخی دیگر اشاره کرد که یکی به دلیل نرخ‌های بالای تعرفه به وجود آمده است و دیگری برعکس. متأسفانه هدفمند نبودن تعرفه‌ها و عدم لحاظ دامنه زمانی برای تعرفه‌های مذکور از دیگر مشکلات موجود در نظام تعرفه‌ای واردات در ایران است؛ هرچند یکی از مهمترین اصول حاکم بر نظام تجارت جهانی، حرکت به سمت تعرفه صفر و آزاد سازی بازار و سهولت ورود و خروج کالا و خدمات در جهان است که این مهم در راستای عضویت دائمی سازمان تجارت جهانی باید مدنظر قرار بگیرد. ■

تولیدی مذکور به منظور توسعه صادرات غیرنفتی می‌تواند بر پدیده اشتغال، رکود و تورم که از عمده مشکلات کنونی اقتصاد ایران هستند، فایق آید. مسأله دیگری که باید به آن اشاره شود سیاست‌های پولی، مالی و تجاری دولت است که با نگاهی به عملکرد دولت و اتخاذ این سیاست‌ها در بخش‌های اقتصادی، استفاده صحیح و به موقع از ابزارهای مختلف را می‌توان جست‌وجو کرد. در حوزه سیاست‌های تجاری، تعرفه به عنوان یکی از این ابزارهای مؤثر در روند توسعه محسوب می‌شود. البته باید متذکر شد که اگر بخواهیم نظام تعرفه به ابزاری مؤثر در اقتصاد تبدیل شود، لازم است منطقی باشد.

نرخ‌های تعرفه‌ای غیرمنطقی حاکم بر واردات کشور، امکان ایجاد رقابت را در

نقدی بر جایگاه جهانی اقتصاد ایران در نگاه خارجی‌ها

روی کدام پله ایستاده‌ایم؟

ارزیابی کشور در رده‌بندی‌های جهانی از دیدگاه دکتر کوروش پرویزیان، مدیرعامل بانک توسعه صادرات ایران

و بر اساس آینده‌نگری، ارزش‌گرایی، واقع‌گرایی و جامعه‌گرایی تنظیم شده و الزاماتی را در عرصه‌های اقتصادی، علمی و تکنولوژیکی به گونه‌ای برای ایران تعیین کرده است که با تحقق این اهداف، ایران ۱۴۰۴ الهام بخش

سایر ملل منطقه و جهان باشد، حایز اهمیت است. در واقع این سند نقشه راهی است که جهت حرکت ایران را در ۲۰ سال آینده مشخص می‌کند. رسیدن به نوک قله منطقه، نیازمند الزاماتی نظیر کاهش نرخ تورم، بیکاری و افزایش رشد اقتصادی به همراه بهبود فضای کسب‌وکار و دیگر شاخص‌ها است. تحقق این چشم‌انداز از طریق برنامه‌ریزی‌های کلان‌کشوری، نظیر برنامه‌های ۵ ساله توسعه صورت می‌گیرد. در تهیه، تدوین و تصویب برنامه‌های توسعه و بودجه‌های سالانه، این نکته مورد توجه است که شاخص‌های کمی کلان آنها از قبیل نرخ سرمایه‌گذاری، درآمد سرانه، محصول ناخالص ملی، نرخ اشتغال و تورم، کاهش فاصله درآمد میان دهک‌های بالا و پایین جامعه، رشد فرهنگ و آموزش و پژوهش و توانایی‌های دفاعی و امنیتی، باید متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز، تنظیم و تعیین گردند و این سیاست‌ها و هدف‌ها به صورت کامل مراعات شوند. هم‌اکنون در برنامه پنجم توسعه نیز که در مرحله تدوین در دولت است، این شاخص‌ها در برنامه‌های کلان سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و علمی ایران مورد تأکید قرار گرفته‌اند.

پیش به سوی دانش‌محوری اقتصادی

با توجه به این که سند چشم‌انداز در سال ۸۴ تدوین شد، نخستین مرحله اجرایی آن با برنامه چهارم توسعه آغاز گردید. در چهار سال گذشته، برای تحقق چشم‌انداز و دستیابی به اهداف آن، گام‌های اولیه برداشته شده و دولت تلاش گسترده‌ای را در این زمینه انجام داده است؛ هرچند با زمان اندک و مسیر طولانی باقیمانده، راه درازی در پیش است؛ هرچند که روند رشد اقتصادی بالا در سال‌های اخیر، جمهوری اسلامی ایران را از آمادگی لازم برای تحقق اهداف مذکور برخوردار کرده است.

رشد اقتصاد ایران نشان می‌دهد که این تحول با تلاش در جهت اجرای برنامه‌های اقتصادی، رو به پیشرفت و تکامل است. اجرای برنامه‌هایی نظیر

بانک جهانی، به عنوان یکی از معتبرترین مراجع بین‌المللی محاسبه و ارایه شاخص‌های اقتصادی کشورهای مختلف جهان، در حالی که دورنمای نامیدکننده‌ای را برای اقتصاد جهان در سال ۲۰۰۹ ترسیم کرده و رشد منفی ۱/۷ درصدی را برای سال ۲۰۰۹ پیش‌بینی نموده است، رشد اقتصادی ایران را در سال ۲۰۰۹ مثبت ۳ درصد برآورد کرده است. بر اساس پیش‌بینی بانک جهانی، رشد اقتصادی ایران در سال ۲۰۱۰ به ۴ درصد خواهد رسید. این آمارها نشان از جایگاه مناسب ایران در میان کشورهای جهان در شرایط بحران که اکثریت کشورها از رشد منفی در اقتصاد خود رنج می‌برند، دارد.

واحد اطلاعات اکونومیست هم در تازه‌ترین گزارش خود اعلام کرده، محصول ناخالص داخلی ایران در سال جاری افزایشی بیش از ۴۹ میلیارد دلاری را تجربه خواهد کرد. اکونومیست با در نظر گرفتن جمعیت کنونی ۷۳ میلیون و ۳۰۰ هزار نفری ایران، سرانه محصول ناخالص داخلی کشورمان را چهار هزار و ۶۰۰ دلار اعلام کرده است. این مرکز با بررسی روند تغییر شاخص‌های اقتصادی ایران پیش‌بینی کرده امسال سرانه محصول ناخالص داخلی ایران با حدود ۶۰۰ دلار افزایش به ۵ هزار و ۱۹۰ دلار برسد و این رقم را برای سال ۸۹ حدود ۵ هزار و ۹۲۰ دلار، ۶ هزار و ۹۰۰ دلار برای سال ۹۰، سال ۹۱ حدود ۸ هزار و ۱۸۰ دلار و حدود ۹ هزار و ۶۰۰ دلار برای سال ۹۲ برآورد کرده است. بنا به گزارش این مرکز، جمهوری اسلامی ایران از نظر محصول ناخالص داخلی در میان کشورهای در حال توسعه در جایگاه دهم و در میان کشورهای جهان در جایگاه ۲۸ قرار دارد و به این ترتیب، بالاتر از کشورهایی مانند آرژانتین، آفریقای جنوبی، تایلند، مالزی، رومانی، اوکراین و مجارستان است.

افق روشن ۱۴۰۴

با توجه به آمارهای منتشر شده، رشد متوسط محصول ناخالص داخلی طی این سال‌ها واقعیتی انکارناپذیر است. البته ارایه این آمار به این معنی نیست که در اقتصاد ما هیچ مشکلی وجود ندارد. بانک جهانی در تازه‌ترین گزارش خود از ایران که در ماه ژوئن منتشر شد، تصریح کرده که علیرغم پیشرفت‌های قابل توجه در شاخص‌ها و معیارهای اجتماعی، اقتصاد ایران همچنان با چالش‌هایی دست به گریبان است که باید راهکارهایی برای مقابله با آنها اتخاذ شوند.

در این راستا، توجه به اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله که برنامه‌ای راهبردی است